

злочину і осіб, які їх вчинили, а також надасть змогу вдало захищати права та інтереси невинних осіб адвокатами на початковому етапі досудового провадження, а також в ході досудового слідства.

Баранова А.І.

*студентка 5-го курсу факультету підготовки слідчих
Національного університету «Одеська юридична академія»*

УЧАСТЬ ЗАХИСНИКА НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Право на захист було зазначено ще у Великій хартії вольностей (1215 р.), в якій феодалам гарантувалися недоторканність і особистий захист. Під час дії на теренах нашої держави Статуту кримінального судочинства 1864 р. не допускалася участь захисника на досудових стадіях. Проте, в процесі становлення та розвитку України, як правової держави, та зі зміною її ціннісних та нормативіських поглядів, а також прагнення до світових та європейських стандартів правового положення особи в кримінальному процесі, почалися зміни і було визнано обов'язковість участі захисника під час кримінального судочинства.

Хотілося б зазначити, що право на захист є невід'ємною частиною прав, якою наділяється особа під час кримінального переслідування, тому держава повинна забезпечити підозрюваному, обвинуваченому, засудженому, виправданому та іншим їх право на захист будь-якими встановленими законом способами і засобами. З прийняттям в 2012 році Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) почався новий етап в нормативному регулюванні участі захисника на стадії досудового розслідування.

Право на захист на стадії досудового розслідування – це право особи, яке конституційно закріплене, захищатися від пред'явленого обвинувачення, відображеного в повідомленні про підозру про вчинення кримінального правопорушення, та обвинувальному акті, надавати докази та пояснення, які змінюють або повністю спростовують обвинувачення. Таке право виникає з моменту пред'явлення особі підозри (Одинцова І. М. Право на захист на досудовому розслідуванні за новим КПК України / І. М. Одинцова // Право і суспільство. – 2012. – № 5. – С. 179–183).

Відповідно до Закону України "Про адвокатуру і адвокатську діяльність" від 5 липня 2012 р., захист – вид адвокатської діяльності, що полягає в забезпеченні захисту прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, особи, щодо якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виправного характеру, або вирішується питання про їх застосування у кримінальному провадженні, особи, щодо якої розглядається питання про видачу іноземній державі (екстрадицію), а також особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, під час розгляду справи про адміністративне правопорушення (Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013 р. – № 27. – Ст. 282).

Головним суб'єктом здійснення права на захист на стадії досудового розслідування є захисник. Згідно зі ст. 45 КПК України захисник – це адвокат, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію). В тій же статті вказується, що захисником не може бути адвокат, відомості про якого не внесено до Єдиного реєстру адвокатів України або щодо якого у цьому ж реєстрі містяться відомості про зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю (Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI//Відомості Верховної Ради України офіційне видання від 08.03.2013 2013 р., / № 9-10 /, стор. 474, стаття 88).

Варто зауважити, що участь захисника є однією з найважливіших гарантій захисту прав та законних інтересів осіб, щодо яких здійснюється кримінальне провадження, що відповідає положенням встановленим Основним Законом держави. Згідно ч. 2 ст. 59 Конституції України для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах діє адвокатура (Конституція України //

Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141). Саме тому в КПК України обмежується коло тих осіб, які можуть бути захисниками, адвокатами, тобто особами, які мають свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю і виконують функції захисту на професійній основі. Більш за все ця особа повинна бути внесена до Єдиного реєстру адвокатів України.

В ст. 52 КПК України передбаченні випадки обов'язкової участі захисника у кримінальному провадженні, а саме: при провадженні особливо тяжких злочинів (з моменту набуття особою статусу підозрюваного); щодо осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 19 років; щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів виховного або медичного характеру; щодо осіб, які не володіють мовою, якою ведеться кримінальне провадження; щодо осіб, які внаслідок психічних чи фізичних вад (глухі, німі, сліпі тощо) не здатні повною мірою реалізувати свої права; щодо реабілітації померлої особи; щодо осіб, стосовно яких здійснюється спеціальне досудове розслідування або спеціальне судове провадження; у разі укладення угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості.

Допуск захисника до участі у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування є важливою процесуальною гарантією прав обвинуваченого і сприяє підвищенню якості та ефективності слідства. Участь захисника на досудовому розслідуванні створює додаткову гарантію проти перевищення повноважень зі сторони обвинувачення і дозволяє більш повно, всесторонньо і об'єктивно встановити й дослідити всі обставини, які підлягають доказуванню. Безпосередньо право на захист проявляється у таких процесуальних діях: конфіденційне побачення в СІЗО; встановлення фактів катування, фізичного та психічного тиску на підзахисного і оскарження цих дій; оскарження затримання особи; обрання та застосування запобіжних заходів; побудова схеми та позиції захисту; побудова алібі; вирішення питання про зняття арешту з майна; складання клопотань; ознайомлення з матеріалами кримінального провадження; участь у проведенні слідчих дій (допит, одночасних допит двох та більше осіб, пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент, обшук); надання доказів незаконних дій слідчого та ін. (Одинцова І. М. Право на захист на досудовому розслідуванні за новим КПК України / І. М. Одинцова // Право і суспільство. — 2012. — № 5. — С. 179–183).

В свою чергу, в ст. 48 КПК України вказується, що захисник має право бути присутнім при допиті підозрюваного, обвинуваченого, а також при провадженні інших слідчих дій, виконуваних з їх участю або за клопотанням підозрюваного, обвинуваченого чи його захисника.

Найбільш поширеною і дієвою формою діяльності захисника на стадії досудового розслідування є звернення з клопотанням. Клопотання захисника — це письмове або усне звернення до слідчого, прокурора, слідчого судді спрямоване на захист прав та законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого. Такі клопотання повинні бути своєчасними, обґрунтованими і доречними з позиції захисту. Слідчий має розглянути клопотання захисника про виконання будь-яких слідчих дій у строк не більше трьох діб та задовольнити його, якщо обставини, про встановлення яких заявлено клопотання, мають значення для провадження. Також, підозрюваний та захисник мають широкі права при проведенні експертиз та при ознайомленні з висновками експертизи. Наприклад, захисник має право заявити відвід експертам, також заявляти клопотання про призначення додаткових або повторних експертиз, перевіряє чи додержаний встановлений законом порядок призначення і проведення експертиз, а також чи враховані всі обставини, які можуть впливати на обґрунтованість висновку експерта.

Згідно з Законом України "Про адвокатуру і адвокатську діяльність" вказується, що адвокат має право збирати відомості про факти, які можуть бути використанні, як докази, а саме :

- 1) запитувати та отримувати документи або їх копії від підприємства, установ, організацій, об'єднань, а від громадян — за їх згодою;
- 2) ознайомлюватися на підприємствах, установах, організаціях з необхідними документами і матеріалами, за винятком тих, таємниця яких охороняється законом;

3) отримувати письмові висновки фахівців з питань, що потребують спеціальних знань, тощо.

Висновок. Необхідність участі захисника на стадії досудового розслідування важко переоцінити. Захисник, виконуючи свої функції на стадії досудового розслідування, сприяє повному, всебічному, неупередженому розслідуванню кримінального правопорушення, захисту прав та законних інтересів підозрюваних, обвинувачених на професійному рівні. Беручи участь у проведенні слідчих дій захисник контролює додержання процесуальної форми та Законів України. Таким чином, залучення захисника до участі у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування є важливою процесуальною гарантією прав підозрюваного і безпосередньо сприяє підвищенню якості та досудового розслідування.

Батуріна У.І.

*студентка 5-го курсу Інституту кримінальної юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ АДВОКАТОМ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ЗАХИСТУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

На сьогоднішній день досить актуальною є проблема реалізації адвокатом своїх процесуальних прав в рамках кримінального провадження.

Дуже часто під час здійснення кримінального провадження, на стадії досудового розслідування, слідчий та прокурор допускають велику кількість порушень, які захисник не завжди може оскаржити слідчому судді в рамках судового контролю. Таким чином, постає питання, як саме максимально невілювати процесуальну нерівність сторін у кримінальному провадженні.

Вже на початку досудового розслідування іноді слідчі відмовляють адвокатам в допуску їх в якості захисника з тих підстав, що повноваження адвоката у кримінальному провадженні підтверджуються ордером, а не договором про надання правової допомоги. В таких випадках адвокати змушені роз'яснити положення чинного законодавства органам досудового розслідування. Оскаржувати дії слідчого, прокурора та іншими способами відстоювати право підозрюваного, обвинуваченого на захист у кримінальному провадженні, яке передбачається положеннями ст. 59, ч. 2 ст. 63 і п. 6 ч. 3 ст. 129 Конституції України, а також кримінальним процесуальним законодавством. Хоча ч. 1 ст. 50 КПК України встановлює перелік документів, що підтверджують повноваження захисника і ордер є в цьому переліку, відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 50 КПК України.

Разом з тим, необхідно відмітити також і позитивну тенденцію, адже з прийняттям КПК в 2012 році повноваження адвоката у доказуванні на стадії досудового розслідування значно розширились. Відтак, у захисника з'явилась можливість збирати та подавати докази у встановленому законом порядку, заявляти клопотання про проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій та брати участь у ініційованих діях.

Проте, як свідчить практика захисник не в усіх випадках може реалізувати право брати участь у слідчих (розшукових) діях.

Яскравим прикладом неможливості реалізації таких прав є проведення обшуку або огляду в житлі особи, коли суттєво обмежується одне з основних конституційних прав особи – право на недоторканність житла, яке гарантується ст. 30 Конституції України. Відповідно до ч. 3 ст. 223 КПК України слідчий, прокурор вживають належних заходів для забезпечення присутності під час проведення слідчої (розшукової) дії тих осіб, чиї права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені. Таким чином, дана норма не передбачає обов'язкової участі захисника у таких слідчих (розшукових) діях, як обшук і огляд, що докорінно не є вірним. Але керуючись цією нормою закону, слідчі часто відмовляють захисникам в участі у даних слідчих діях. Адвокатам, в свою чергу, варто оскаржувати ці дії та ставити під сумнів результати таких слідчих (розшукових) дій, а також допустимість доказів, отриманих внаслідок їх проведення.